

MART KALM: Arendajad valitseja tahab, et ehitada tänava

«Põllupeales ühepereelamus üles kasvanud inimesed on tegelikult õnnatud, nad on mõistetud sinna üksindusse ja vangi. Sealt ei pääse hästi kinno ja teatrisse, inimesed ei ole saanud sõpradega tänavatel hängida. Tegelikult oleks vaja tegeleda hoopis uskumatult hõreda kesklinna tihendamisega,» leiab äsja 60 aasta juubelit tähistanud Kunstiakadeemia rektor Mart Kalm. «Enamik paneelilamute kortereid on ehk räpakalt ehitatud, kuid need on elatavamad ja parema ruumipaigutusega kui suur osa praegu müügis olevaid uusarendusi.»

Virkko Lepassalu
virkko.
lepssalu@
tallinnlv.ee



Teaduste akadeemia asepresident, arhitektuuriajaloolane Mart Kalm näitab oma kabinetis tüki mahalammutatud kino Rahu ehtinud hiiglaslikust pannooist. Kunstiakadeemia tudengid päästsid lammutamisele määratud Rahu kinost 2019. a tükkaaval Dolores Hoffmanni hiiglasliku freskotehnikas seinapannoo «Hommik». Arhitektuurivõitlus kasu-minimel moodunud ajastumärke hävitavate arendajate ning missioonitundega arhitektide ja muinsuskaitsete vahel käib edasi. Mart Kalm ongi seisnud maitseka arhitektuuri eest ning odavate, ehkki võib-olla kasumlike kiirlahenduste vastu.

Kuidas teie tee kulges ajaloo-õpingute juurest Tartu Ülikoolis arhitektuuriasjatundjaks?

Minu lapsepõlv jäi 1960ndatesse. Mu isal oli Pobeda. Vane-mad mõtlesid, et mis see poiss seal ikka kogu aeg kodus ükski mängib, las ta sõidab tagaistmel parem kaasa. Isa sõbrad hakkasid juba järjest endale autosid saama, aga ega isiklikke autosid veel palju ei olnud. Isa pidi kogu aeg kedagi aitama – kelle maalt kartuleid linna tuua, kellel pere suvitama viia.

Juba siis huvitas mind, kuidas majad välja näevad. Igasugustel sõitudel linnas ma vaatasin seal tagaistmel, et vanad puumajad on koledad ja pahad. Ja uued, kerkivad mitmekorruselised majad on head. Ja ma kogu aeg mõtlesin selle üle. Tegelikult olid need uued ja ilusad tüüpiprojekt 1-317 majad ja toona ei nimetanud neid keegi hruštšovkadeks, see tuli alles palju aega hiljem. Ja tähtis oli rõõm sellest, kui taoline kolmeneljakorruseline või viiekorru-seline maja kerkis. Või kui sealsamas kõrval ehitati kaherealine tänav neljarealiseks. Ma mäletan, kuidas Toompuiesteed rajati. Või kui Endla tänavat laiendati.

Nüüd siis näete aega, mil inimesed, vastupidi, parema meelega hoopis loobuksid neist hruštšovkade-st?

Muidugi. Ja nüüd – vastupidi – olen ka mina seisnud vägagi selle eest, et vanu puumaju säilitataks, ja on väga kahju, et neid nii vähe alles on jäänud. Kogu maailm on muutunud ja ka Tallinn – selles mõttes, et siinsamas EKA taga on puumajadega seotud kinnisvarahinnad laes ja mujal ka. Kuigi pean tunnistama, et need täiesti soojustatud vanad ja väga üles vuntsitud puitmajad, kus moodsad aknad ees, on minu jaoks võltsid.

Lüigne esteetilisus on siis pigem kurjast?

Selliselt ei ole need majad enam ehadad. Need pole enam ausad. Lapsepõlves kellelgi Kalamajas külas käies asus seal kuivkäimla koridoris. Ma saan aru, et tänapäeval nii enam ei tahe-ta. Loomulikult olen selle poolt, et soe vesi ja WC asuksid toas, aga nii, et sa paned paksu soojustuse ja siis kaasajal toodetud laudise veel sinna peale – seal pole enam seda ehadust, pole midagi teha.

Kas on teil Tallinnas mingi lemmikpiirkond, lemmikasum?

Teate, ma ise kiusan tudengeid sama nipiga. Küsin, et mis on sinu lemmik. Aga teadlasena sul ei saa lemmikuid olla. Sümpaatiad ja antipaatiad, mida enda teada jätaksin, on kindlasti olemas, sest see on inimlik. Aga mingit lemmikrajooni mul ei ole ka päriselt. Teadlasena ütleksin, et uurimisobjekt on põnev siis, kui ta on dramaatiline, konfliktne. Mitte sellepärast, et ta on kõige ilusam, kõige parem, kõige kvaliteetsem. Selles ei ole asi.

Kuigi teisalt peab muidugi kunstiteadlane suutma kvaliteeti ära tunda, oskama seda esile tuua, seda põhjendada. Nimelt, et miks üks või teine arhitektuuriteos on kvaliteetne.

Kas tänapäeval üldse on võimalik piiritleda, et üks arhitektuuriline lahendus on hea, teine aga kole, jube või õudne? Ühtemoodi looming ju kõik...

Kui me räägime ruumist, siis õige ruum peaks ise sind juhtima. Halb on see, kui eksid seal

ruumis ära, see ei vii sind kuhugi. Kui sa lähed majja, pead sa aru saama, kus on WC ja kus on saal. Ja ruum peab sulle seda ütleva. Aga sageli ei ütle.

Ma ei saa heaks ruumiks nimetada näiteks Solarise keskust, kuhu peab minema pidulikult, kontserdile – naised kõpskingadega, mehed lipsusutult – alla keldrisse. See ei ole pidulik sisenemine, see ei ole hea arhitektuur, kui end üles löönud inimene viiakse maa alla. End üles löönud inimene peaks ikka minema paraad-trepist ülespoole, mitte keldrisse.

Mida arvate kõneainet andnud falloslikust kavandist Tartu mnt ja Pronksi t nurgal? Büroo-hoonest, milles peaks kajastuma meesenergia ja naisenergia?

Ausalt öeldes ei arva ma sellest midagi – ei head ega halba, sest see mõte on veel läbi mõlemata, toores. Kindlasti midagi sellist sinna ilmaski ei kerki. See kärbitakse enne ära.

Niisugune mees- ja naisenergiate jutt... Arhitekt Künnapu on selle ajastu laps, mil arhitektid avastasid, et nad peavad sellist tohutut literatuursust projektidesse sisse pumpama, ja Künnapu oskab seda imehästi. Kes seda uskuma jääb või tõsiselt võtab – eks see on igaiue enda asi. Aga fakt, et tegelikule kinnisvaraarendusele see kavand ei vasta, ja seetõttu ka mingeid hirme ma ei tunne.

Te olete olnud üsna kriitiline meie uusarenduste kvaliteedi suhtes, mis puudutab näiteks eluasemeid. Miks?

Kui ütlete sõna «uusarendus», siis kõigepealt tulevad silme ette linna taha põldudele ehitatud ühepereelamud. Ühtepidi saan aru, et kui sa oled üles kasvanud paneelikas, nagu nõukogude ajal lõviosa meist, siis nüüd sa tahad saada omamajaja väikest murulapikest.

Kuna aga me nüüd asume rohepöörde künnisel, on need linna taha ehitatud majad ääretult ebaratsionaalsed. Need tähendavad kohutavat lisakoormust linnale – kõik need inimesed sõidavad ju oma autodega, sest bussitransport põlluvahele on kehva. Uusarenduste inimesed risustavad meeletult linna oma transpordikoormusega ja see on väga ebaratsionaalne. Ühendriikides on sellised laiali valgunud linnad eriti levinud, ja uurimused, mida viimasel ajal on tohtult produtseeritud, kõlavad kriitiliselt. Inimesed, kes näilises väikekoodanlikus idüllis seal oma majas on üles kasvanud, on tegelikult õnnatud, sest neil puudub linnaline kogemus. Nad ei ole saanud sõpradega tänavatel hängida, nad on olnud mõistetud sinna näilise idüllis üksindusse.

Solarise keskus on ebaõnnestunud. Pidulikele kontserdile peaks minema paraad-trepist üles, mitte keldrisse.



Kalm hindab vana ja väärtsuslikku. Oma korteris on ta elanud selle valmimisest saadik, varsti lasknud. Koer on nii maitsekas kodus kui tänavatel Kalmu lahutamatu kaaslane.

Nagu vangi?

Jah, nagu vangi. Ja samamoodi omakorda vanemad, kes ei pääse hästi ei kinno ega teatrisse.

See oli nagu lastehaigus. Ma mäletan, kuidas Lennart Meri ja Siim Kallas on omal ajal propageerinud, et kuidas õigel eesti mehel on oma maja ja puha. See kõlas hästi 90ndatel, kui oli vaja paneelikest välja pääseda. Aga ka nooremad põlvkonnad eelistavad praegu kesklinna elu. Meil on kesklinn lubamatult hõre. Meil oleks vaja tegeleda kesklinna tihendamisega, ja seda ka jõudumööda tehakse.

Ehk kujunevad uusarendused aja jooksul hoopis suvilapiirkondadeks, kui linna tühjad alad rohkem täis ehitatakse?

Ma arvan, et valglinnastute inimesed püüavad nüüd osta väikest korterit lisaks kuhugi kesklinna, et laps saaks mugavamalt koolis käia ja ise ei peaks samuti kogu aeg ummikites istuma.

Teie sõnavõttudest on jäänud kõlama, et uusi kortereid te arhitektuuriteadlasena just kõrgelt ei hindate. Miks?

Ma arvan, et suure osas korterites, mida tänapäeval müüakse, ei ole ju hea elada. Arendajad ei lase arhitektidel lähtuda inimeste vajadustest, vaid sellest, kuidas äriplaan võimalikult tulu tooks. Midagi pole parata, elatavuse ja ruumipaigutuse seisukohalt on enamuse

paneelilamute kortereid paremad ja käepärasemad, kui seda on uued. Jah, need on ehk räpakalt ehitatud, aga nad on mugavamad kui suur osa praegu müügis olevaid uusarendusi. Kindlasti on ka nende seas kvaliteetseid, aga üldine tase on selline.

Kasvõi Kopli poolegi liikudes võib kohata tohtu suuri tühje või nõukaaegsete tootmishoone-arendamine heades piirkondades ikkagi nii visalt läheb?

Ei ütleks, et visalt. Noblessnerisse on juba kerkinud terve linn ja Voltasse kerkib terve linn. See, kuidas endised tööstusrajoonid muutuvad elurajoonideks, on totaalselt uus linnamudel. Vanad tehasteinad jäävad ainult dekooriks. Kui need krundid täiesti lagedaks teha ja hakata nullist uusi maju ehitama, saad igal juhul märksa banaalsema keskkonna, kui jättes alles need vanad pae- või tellismüürid.

Uuel eesti ajal, 2000ndate esimene kümnend oli huvitav ja põnev. Kinnisvaraarendajad läksid arhitektidega kaasa, soodustasid loomingulisust, igasuguseid huvitavaid arendusi kerkis nagu Rotermani kvartal. Seal oli eksperimentaalsust. Aga alates 2010. aastast väanasid kinnisvaraarendajad arhitektide käed selja taha. Me näeme ikka valdavalt väga mannetuid kaste.